Justitieutskottets betänkande

1984/85:7

om delegerad beslutanderätt i förmynderskapsärenden (prop. 1984/85:4 jämte motion)

Propositionen m. m.

I proposition 1984/85:4 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta ett i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 2.

I samband med propositionen behandlar utskottet den med anledning av propositionen väckta motionen 1984/85:31 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m). Motionsyrkandet redovisas på s. 2.

Det lagförslag som är fogat till propositionen har följande lydelse:

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §[1]

Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt,

om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller

om ärendet angår

1. medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande makars egendom enligt 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,
2. talan mot överförmyndares beslut,
3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond eller tillstånd till vinstutdelning i bolag eller till fusion,
4. förvaltning av stiftelse, eller
5. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämndemän, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldra-

[1] Senaste lydelse 1983:375.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

balken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämndemän säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.

Regeringen får för andra fall än som avses i andra stycket föreskriva att ärenden som avser förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man eller inskrivning av förmynderskap eller godmanskap får handläggas av en tjänsteman som inte är lagfaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

Motionen

I motion 1984/85:31 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen avslår propositionen i dess helhet,
2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag i enlighet med de riktlinjer som framförts i motionen.

Utskottet

Inledning

Domstolsverket har i en skrivelse till regeringen föreslagit en försöksverksamhet med delegering av beslutanderätten i förmynderskapsärenden i tingsrätt till personal som inte är lagfaren. Förslaget grundar sig på en rapport som utarbetats inom verket. Den har remissbehandlats. Propositionen bygger på rapporten och remissbehandlingen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att beslutanderätten i vissa ärenden om förmynderskap och godmanskap i tingsrätt skall kunna delegeras till icke lagfaren personal.

Överväganden

Vid tingsrätterna handläggs årligen ca 35 000 ärenden om förmynderskap och godmanskap. Föreskrifter om vilken sammansättning rätten skall ha vid behandlingen av sådana ärenden finns i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (ärendelagen). Huvudregeln är att rätten är domför med en lagfaren domare. I vissa fall skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämndemän. Det gäller när ärendet är tvistigt. Den mera kvalificerade

sammansättningen krävs också bl. a. när det annars finns särskild anledning att ha en sådan sammansättning. Som riktmärke för tillämpningen av den sist nämnda regeln gäller att ärenden av vidlyftig, svår eller ömtålig beskaffenhet inte bör handläggas av ensamdomare (prop. 1969:44 s. 384).

Tingsnotarier kan utföra vissa domargöromål på eget ansvar. Sådana förmynderskapsärenden som får handläggas av ensamdomare hör till de ärenden som tingsnotarier kan få handlägga. Detta gäller dock inte ärenden som är vidlyftiga eller svåra eller som av annan orsak kräver särskild erfarenhet (19 § förordningen [1979:572] med tingsrättsinstruktion).

De ärenden som man i propositionen föreslår skall kunna delegeras till personal utan juristutbildning är sådana som hör till den grupp som i dag handläggs av tingsnotarier. Delegering skall ske på försök. Enligt vad utskottet inhämtat är avsikten att försöksverksamheten skall äga rum vid några tingsrätter och att de domstolsbiträden till vilka delegering skall kunna ske skall ha gått igenom särskild utbildning.

Motionärerna anlägger bl. a. rättssäkerhetsaspekter på förslaget och ifrågasätter om utrymmet för delegering är så stort som görs gällande i propositionen.

Enligt utskottets mening torde det råda allmän enighet om att det är angeläget att mål och ärenden inte handläggs av mer kvalificerad personal än nödvändigt. Att det är lämpligt att vissa förmynderskapsärenden delegeras torde också vara oomtvistat. Vad frågan gäller är i vilken utsträckning det bör ske.

Förslaget i propositionen innebär att riksdagen genom ett bemyndigande i ärendelagen skall överlåta åt regeringen att besluta om i vilken utsträckning delegering skall få ske. Motionärerna riktar invändningar också mot denna lagstiftningsteknik. De anser att den innebär att riksdagen inte får tillräckliga möjligheter att överblicka vilka följder dess beslut får.

Domstolsverkets förslag innebär att beslutanderätten skall kunna delegeras i följande ärendegrupper:

1. Förordnande av
   - förmyndare för underårig
   - förmyndare för omyndigförklarad
   - god man enligt 18 kap. 1 och 2 §§ samt 4 § första stycket p. 1–4 föräldrabalken (FB).
2. Entledigande av
   - särskilt förordnad förmyndare
   - god man enligt 18 kap. 1 och 2 §§ samt 4 § första stycket p. 1–4 FB.
3. Inskrivning av
   - förmynderskap för underårig enligt 12 kap. 1 § första stycket p. 1 och 2 FB
   - förmynderskap för omyndigförklarad
   - godmanskap.

Departementschefen anser att omfattningen av delegeringen under försöksverksamheten bör kunna bestämmas med utgångspunkt i verkets förslag.

Enligt utskottets uppfattning är inte någon av dessa ärendetyper till sin natur sådan att en delegering inte bör komma i fråga.

En annan sak är att det bland dessa typer av ärenden givetvis finns enskilda ärenden som är sådana att en delegering inte bör ske.

Redan föreskrifterna i ärendelagen om att vissa ärenden skall handläggas av en lagfaren domare och nämndemän innebär en begränsning av möjligheterna att delegera beslutanderätten. Ytterligare begränsningar behövs och det förutsätts också i propositionen. För det första bör det som departementschefen anger finnas en allmän regel om att delegering inte får ske av ärenden som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller vars handläggning av annan orsak kräver särskild kunskap eller erfarenhet. Det bör enligt utskottets mening vidare föreskrivas att delegering endast skall få ske till domstolsbiträden som har tillräcklig kunskap och erfarenhet.

Genom att sådana allmänt utformade föreskrifter utfärdas i förordningsform skapas enligt utskottets mening en garanti för att delegering inte sker när det kan äventyra rättssäkerheten. Naturligtvis finns det ett visst fog för invändningen att riksdagen inte får klart för sig vilka följder lagstiftningen får när den inte ges en mera detaljerad utformning. Å andra sidan är det enligt utskottets mening inte påkallat med en mera detaljerad normgivning från riksdagens sida på detta område, särskilt som det inte krävs av rättssäkerhetsskäl.

Vad som nu har sagts hindrar inte att utskottet här vill göra vissa uttalanden som kan tjäna till vägledning vid kommande beslut om delegering.

I ärenden om förordnande av förmyndare för en omyndig där förmyndaren samtidigt skall vara vårdnadshavare för den omyndige torde, som några remissinstanser har påpekat, avgörandet sällan vara av sådan karaktär att delegering är lämplig. Ärenden som innefattar val mellan olika alternativ när det gäller att utse en förmyndare eller god man är också, som departementschefen anför, sådana som bör handläggas av lagfaren personal. Detta gäller också entledigande av förmyndare eller gode män på grund av olämplighet. Att, som departementschefen anför, viss försiktighet iakttas när det gäller ärenden med internationell anknytning är också lämpligt. Vidare delar utskottet den uppfattningen som har framförts under remissbehandlingen att ärenden med interimistiska yrkanden inte bör delegeras. Vid den delegering av handläggningen av ärenden om betalningsföreläggande som nu förekommer på försök vid vissa tingsrätter har man undantagit avvisningsbeslut (SFS 1984:184). Sådana beslut kan också inom det rättsområde som nu är aktuellt kräva komplicerade juridiska bedömningar, och det kan enligt utskottets mening vara mindre lämpligt att sådana beslut fattas av personal utan juridisk utbildning.

Med dessa uttalanden tillstyrker utskottet bifall till propositionen och avstyrker bifall till motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på propositionen*
   att riksdagen med avslag på motion 1984/85:31 i denna del (yrkande 1) antar det genom proposition 1984/85:4 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
2. beträffande *nytt lagförslag*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:31 i denna del (yrkande 2).

Stockholm den 20 november 1984

På justitieutskottets vägnar
LISA MATTSON

Närvarande: Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Karin Söder (c), Björn Körlof (m), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Inger Wickzén (m) och Göran Ericsson (m).

Reservation

Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Inger Wickzén (m) och Göran Ericsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Enligt utskottets" och som slutar på s. 5 med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att domstolsverkets förslag innefattar många olika typer av ärenden. Avgörande för frågan vilka ärendekategorier en delegering kan avse måste enligt utskottets mening vara om den kan ske under upprätthållande av sedvanliga krav på rättssäkerhet. Med rätta förväntar sig allmänheten att ärenden vid domstol handläggs med den skicklighet som ärendenas art kräver. En alltför långtgående delegering till personal som inte är lagfaren kan leda till felaktiga beslut och därmed resultera i ett ökat antal överklaganden.

Enligt utskottets uppfattning torde vissa av de typer av ärenden som tas upp i domstolsverkets förslag vara av sådan beskaffenhet att de lämpligen kan handläggas av personal som inte är lagfaren. Beträffande andra kan

utskottet inte göra denna bedömning, utan anser att de kan innefatta så känsliga och svåra avgöranden att de för sin handläggning kräver juridiskt utbildad personal. Utskottet kan således inte tillstyrka förslaget i propositionen.

Som framgår av vad som tidigare har sagts anser utskottet dock att det finns visst utrymme för delegering av förmynderskapsärenden. Enligt utskottets mening bör regeringen utarbeta ett nytt förslag och därvid låta rättssäkerhetsaspekterna vara vägledande för frågan i vilken omfattning delegering bör ske. För att riksdagen skall få tillräckliga möjligheter att överblicka vilka följder det nya lagförslaget kan få är det nödvändigt att regeringen noggrannare än som skett i detta ärende anger vilken omfattning delegeringen skall ha och hur försöksverksamheten beräknas ske. Vad utskottet nu har anfört om ett nytt lagförslag bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

1. beträffande *avslag på propositionen*
   att riksdagen med bifall till motion 1984/85:31 i denna del (yrkande 1) avslår det genom proposition 1984/85:4 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
2. beträffande *nytt lagförslag*
   att riksdagen med anledning av motion 1984/85:31 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.